

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2022 m. kovo 30 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Danguolės Bublienės (pranešėja) ir Alės Bukaviniienės (kolegijos pirmininkė),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės K. M. kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 28 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovų K. M. ir V. M. ieškinį atsakovui biudžetinei įstaigai Vilniaus rajono šeimos ir vaiko gerovės centrui dėl tėvų valdžios apribojimo panaikinimo; trečiasis asmuo A. U., išvadą teikianti institucija Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių laikino tėvų valdžios apribojimo panaikinimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovai prašė teismo:
 - 2.1. panaikinti K. M., motinos, valdžios apribojimą nepilnamečiams vaikams A. U., O. M. ir P. M.;
 - 2.2. panaikinti V. M., tėvo, valdžios apribojimą nepilnamečiams vaikams O. M., P. M.;
 - 2.3. nustatyti nepilnamečio A. U. nuolatinę gyvenamąją vietą su motina K. M., o nepilnamečių O. M. ir P. M. nuolatinę gyvenamąją vietą – su abiem tėvais;
 - 2.4. panaikinti iš K. M. priteistą išlaikymą nepilnamečiams A. U., O. M., P. M.;
 - 2.5. panaikinti iš V. M. priteistą išlaikymą nepilnamečiams O. M., P. M.
3. Ieškovai nurodė, kad jų gyvenimas iš esmės pasikeitė ir jie gali tinkamai įgyvendinti tėvų valdžią nepilnamečiams vaikams A. U., O. M., P. M. Ieškovai nebevartoja alkoholio, augina V. M., gim. (duomenys neskelbtini), o V. M. turi nuolatinį darbą. Ieškovų šeima pakeitė gyvenamąją aplinką, nuomojasi būstą, sudarė visas sąlygas gyventi pas juos nepilnamečiams vaikams, juos išlaikyti, auklėti. Ieškovai išklaušė Minesotos programą dėl priklausomybės nuo alkoholio mažinimo, Lietuvos probacijos tarnybos Vilniaus regiono skyriaus smurtinių elgesį keičiančią programą, dalyvavo VšĮ Vaikų ir paauglių socialinio centro tėvystės įgūdžių gerinimo mokymuose, taip pat anonolinių alkoholikų kursuose ir kitose programose. Ieškovus ir vaikus sieja stiprus ryšys, jie yra pasirengę auginti vaikus, o vaikai nori gyventi su tėvais. Ieškovai mano, kad gali pasirūpinti savo nepilnamečių vaikų buitimi, jų sveikata, gyvenimo sąlygomis, gali auklėti vaikus, nedaryti neigiamos žalos jų interesams. Išnykus aplinkybėms, dėl kurių buvo apribota tėvų valdžia, ieškovai prašo tėvų valdžios apribojimus dėl nepilnamečių vaikų panaikinti.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Vilniaus regiono apylinkės teismas 2021 m. birželio 7 d. sprendimu ieškinį atmetė.
5. Teismas nurodė, kad prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principas (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalis, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.3 straipsnio 1 dalis) reiškia, kad teismas, priimdamas sprendimą dėl tėvų valdžios apribojimo, visų pirma turi įvertinti vaiko teises ir interesus. Vaiko atskyrimas nuo tėvų (tėvo ar motinos) panaikinamas išnykus aplinkybėms, dėl kurių vaikas nuo tėvų atskirtas (CK 3.181 straipsnio 1 dalis). Įstatyme nustatytos tėvų valdžios ribojimo panaikinimo sąlygos: 1) tėvai (ar vienas iš jų) pakeitė savo elgesį; 2) tėvai (ar vienas iš jų) gali auklėti vaiką; 3) tėvų valdžios ribojimo panaikinimas neprieštarauja vaiko interesams (CK 3.181 straipsnio 2 dalis).
6. Teismas nustatė, kad Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. vasario 4 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. e2-444-1115/2020 laikinai apribota K. M. ir V. M. tėvų valdžia nepilnamečiams vaikams A. U. (gim. (duomenys neskelbtini)), O. M. (gim. (duomenys neskelbtini)), P. M. (gim. (duomenys neskelbtini)), O. M. (gim. (duomenys neskelbtini)) ir M. M. (gim. (duomenys neskelbtini)); laikinai apribota K. M. ir A. U. tėvų valdžia nepilnamečiam sūnui A. U. (gim. (duomenys neskelbtini)); iš vaikų tėvų priteistas išlaikymas nepilnamečiams vaikams (iš K. M. ir V. M. – po 50 Eur kiekvienam vaikui; iš A. U. – 200 Eur) iki vaikų pilnametystės, išlaikymo sumą kasmet indeksuojant Vyriausybės nustatyta tvarka atsižvelgiant į infliaciją; nepilnamečiai A. U., O. M. ir P. M. apgyvendinti Vilniaus rajono šeimos ir vaiko gerovės centre, šis paskirtas ir vaikų lėšų tvarkytoju; nepilnamečiai vaikai O. M. ir M. M. apgyvendinti globėjų Ž. ir E. B. šeimoje, ši paskirta šių vaikų lėšų tvarkytoja. Minėtame teismo sprendime konstatuota, kad K. M. ir V. M. nėra pasirengę rūpintis savo vaikais, kadangi neturi pakankamai socialinių įgūdžių; jaunesni jų vaikai turi specialiųjų poreikių, kuriuos reikia patenkinti, jų šeimoje situacija nėra tinkama auginti, prižiūrėti nepilnamečius vaikus ir jais rūpintis, nes tėvai negeba sudaryti ir nesudaro nepilnamečiams vaikams tinkamų sąlygų augti ir vystytis, nepriima socialinių paslaugų, piktnaudžiauja alkoholiu; abu tėvai yra ne kartą teisti, bausti administracine tvarka (įskaitant ir vairaviną apsvaigus). Vilniaus regiono apylinkės teismas 2020 m. birželio 3 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e2YT-4533-494/2020 A. U., O. M., P. M. nustatė nuolatinę globą BĮ Vilniaus rajono šeimos ir vaiko gerovės centre, o O. M. ir M. M. nustatė nuolatinę globą globėjų Ž. ir E. B. šeimoje.

7. Teismas iš byloje pateiktų rašytinių įrodymų bei teismo posėdžio metu bylos dalyvių duotų paaiškinimų nustatė, kad nors ieškovai iš dalies pakeitė savo elgesį, tačiau tik minimaliai, o alkoholio vartojimo problema iki galo neišnyko. Atsakovo pateikti įrodymai (darbuotojų tarnybiniai pranešimai, pokalbių protokolai, administracinių bylų išrašai ir t. t.) paneigia ieškovų teiginius, kad jie neturi priklausomybės ir alkoholio nevartoja. Ieškovai ne kartą, tikėtina, būdami apsvaigę, bandė psichologiškai paveikti atsakovo darbuotojus, įkyriai skambindavo atsakovo administracijai, darbuotojams, rašydavo įžeidžiančias ir kaltinančias žinutes, skambindavo nepilnamečiam A. U., nepaisydami įprasto vaiko dienos ritmo ir atsakovo darbo valandų. 2020 m. sausio 2 d. K. M. buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 138 straipsnio 2 dalies 3 punktą dėl nesunkaus V. M. sveikatos sutrikdymo (būdami neblaivūs abu sutuoktiniai galimai susipyko ir K. M. dūrė V. M. peiliu, dėl to K. M. buvo laikinai areštuota, o V. M. buvo hospitalizuotas gydymo įstaigoje). V. M. 2020 m. lapkričio 14 d. padarė administracinį nusizengimą – vairavo transporto priemonę neblaivus, neturėdamas teisės vairuoti. Po šio įvykio jis padarė dar 3 administracinius nusizengimus. V. M. nuo 2016 metų iš viso padarė 57 administracinius nusizengimus (transporto priemonės vairavimas, kai teisė vairuoti atimta, smurtas artimoje aplinkoje, viešosios tvarkos sutrikdymas būnant neblaiviam ir t. t.). Tiek telefoninių pokalbių metu, tiek apsilankymų pas vaikus metu atsakovo patalpose tėvai nesistengė suprasti vaikų, sužinoti apie jų būsenas, jausmus, pasiekimus, palaikyti artimą ryšį, bet nuolat kaltindavo atsakovo darbuotojus, taip išbalansuodavo vaikų psichinę ir emocinę savijautą. Jie atvažiavę neužiimdavo su vaikais, nežaisdavo, o daugiausia bendraudavo tik su darbuotojais, išsakydavo jiems įvairius priekaištus. Toks ieškovų elgesys negali neigiamai nepaveikti vaikų, kurių ugdymas gali sustoti ar netgi regresuoti.
8. Ieškovai nuo 2018 m. rugpjūčio mėnesio iki 2019 m. spalio 30 d. lankė anoniminių alkoholikų klubą, dalyvavo ambulatorinėje Minesotos programoje, 2018 m. baigė pozityvios tėvystės kursus, nuo 2020 m. sausio 22 d. iki 2020 m. vasario 26 d. lankė smurtinį elgesį keičiančią programą. Visa tai jie darė dar iki teismo 2020 m. vasario 4 d. sprendimo, kuriuo laikinai apribota tėvų valdžia, ir įrodymų, kad šiuo metu jų elgesys pasikeitė, į bylą nepateikė. Ieškovų elgesys ir požiūris į vaikų auklėjimą iš esmės nepasikeitė arba pasikeitė labai nežymiai. Todėl teismas padarė labiau tikėtiną prielaidą, kad ieškovai ir toliau piktnaudžiauja alkoholiu, o jų namuose vaikams nėra saugu augti.
9. Teismas pažymėjo, kad ieškovų noras susigrąžinti vaikus ir juos auginti nesudaro pagrindo spręsti, jog jie galės tinkamai rūpintis savo vaikais, vykdyti savo, kaip tėvų, pareigas, stengtis patenkinti vaikų nuolatinius kasdienius poreikius, sudaryti saugią ir pakankamą aplinką jiems augti. Ieškovai gyvena nuomojamame vieno kambario bute, todėl jie net negalėtų užtikrinti vaikų teisės į tinkamą būstą. Ieškovai neteikė vaikams priteisto išlaikymo, taip pat nepateikė pakankamų įrodymų, kad galės materialiai išlaikyti visus savo nepilnamečius vaikus. Ieškovų šeimoje vis pasikartoja tie patys epizodai, kurie nesudaro vaikams saugios aplinkos ir neleidžia vaikams grįžti pas tėvus (piktnaudžiavimas alkoholiu, nepakankamas bendradarbiavimas su specialistais, netinkamos gyvenimo sąlygos daugiavaikėi šeimai), todėl nėra pagrindo daryti išvadą, kad ieškovai galės tinkamai auklėti vaikus. Ieškovai turi ne ateityje siekti, o jau turėti tinkamas vaikams gyvenimo sąlygas, kad teismui nekiltų abejonių dėl tolesnės vaikų ateities ir jų interesų.
10. Teismas vertino, kad tėvų valdžios apribojimo panaikinimas neabejotinai pažeistų vaikų interesus, nes tėvai vis dar yra nepakankamai pasirengę rūpintis savo vaikais, stokoja atsakomybės, neįgijo pakankamai socialinių įgūdžių, nepakankamai stengėsi sukurti tokį šeimos klimatą (emocinę, psichologinę, materialią ir kt. prasmėmis), kuris skatintų vaikų emocinę bei socialinę raidą, turi alkoholio vartojimo problemų ir nesukūrė elementarių buitinių sąlygų išlaikyti didesnę vaikų skaičių. Tokių aplinkybių negali paneigti tai, kad nepilnamečis vaikas A. U. išreiškė norą gyventi pas tėvus, o dviejų vaikų nuomonės nebuvo galimybės išsiaiškinti dėl jų raidos sutrikimų. Tuo tarpu atsakovas turi visas įmanomas sąlygas vaikams ugdytis ir vystytis, jie nuolat prižiūrimi įvairių specialistų, kurie skiria jiems daug dėmesio ir laiko, juos moko ir ugdo, su jais bendrauja.
11. Teismas nusprendė, kad nenustatyta pagrindų naikinti ieškovams skirtą tėvų valdžios apribojimą, o tėvų valdžios ribojimo panaikinimas prieštarautų vaikų interesams. Teismas pažymėjo, kad ieškovai galbūt ateityje ir gebės vaikais pasirūpinti tinkamai, jeigu imsis aktyvių veiksmų ir priemonių, kad sukurtų bei užtikrintų tinkamas ir teigiamas sąlygas jiems augti bei vystytis, o šis teismo sprendimas neužkerta kelio ieškovams ateityje dar kartą kreiptis į teismą dėl tėvų valdžios apribojimo panaikinimo ir pateikti teismui įrodymus, pagrindžiančius savo elgesio su vaikais pasikeitimą ir galimybes tiesiogiai dalyvauti vaikų auklėjimo bei ugdymo procese.
12. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2021 m. rugsėjo 28 d. nutartimi, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės K. M. apeliacinį skundą, paliko nepakeistą Vilniaus regiono apylinkės teismo 2021 m. birželio 7 d. sprendimą.
13. Kolegija nurodė, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2, 6 dalyse įtvirtinta, jog tėvai yra atsakingi už savo vaikų auginimą ir auklėjimą, jų išlaikymą iki pilnametystės, o valstybės pareiga – pagal išgales teikti paramą šeimoms, auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose. Vaiko teisė į šeimos ryšius yra pirmojo lygio teisė, nes šeimoje nuo pirmųjų vaiko gimimo dienų ugdomos jo vertybės, elgesio normos, patenkinami esminiai vaiko meilės, saugumo, savivertės, savirealizacijos bei kiti poreikiai. [CK 3.180](#) straipsnyje nustatyta, kad tėvų valdžia gali būti laikinai ar neteterminuotai apribota šiais pagrindais: 1) kai tėvai (tėvas ar motina) vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus; 2) piktnaudžiauja tėvų valdžia; 3) žiauriai elgiasi su vaikais; 4) daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu; 5) nesirūpina vaikais.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, kad tėvų valdžia gali būti apribota nustačius bent vieną iš [CK 3.180 straipsnio 1](#) dalyje nurodytų aplinkybių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-95/2009](#); 2013 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-7-114/2013](#)). Sprendžiant tėvų valdžios apribojimo klausimą, vertintinos aplinkybės, apibūdinančios tėvų pareigų vykdymą aktualiu (sprendimo priėmimo) laikotarpiu, reikšmingi ne pavieniai, bet nuosekliai pasikartojantys veiksmai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-10-915/2015](#)). Vienoje iš bylų kasacinio teismo pažymėta, kad tai, jog atsakovė galimai pradėjo keisti savo elgesį (ieškoti darbo, gydytis, dažniau susitikti su vaiku) bylos dėl tėvų valdžios apribojimo nagrinėjimo teisme metu, nėra pagrindas spręsti, kad jos elgesys yra stabilus, pastovus ir duodantis realių rezultatų. Tėvų elgesys turi pasikeisti ne epizodiškai, bet teigiami pokyčiai turi būti stabilūs ir apimti visas sritis: rūpinimąsi vaikų sveikata, auklėjimą, bendravimą su pedagogais, alkoholio vartojimo problemų sprendimą, švarios ir tvarkingos namų aplinkos sukūrimą ir t. t. Taigi, netgi pripažįstant paskutiniu metu tam tikrus teigiamus atsakovės elgesio pokyčius (dėl buitinių sąlygų gerinimo, susirūpinimo vaiko sveikata), pagrindinė priežastis, lėmusi netinkamą tėvų pareigų įgyvendinimą, yra susijusi su alkoholio vartojimu, kenkiančiu pamatinėms vaikų teisėms ir interesams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-514-378/2020](#)).
15. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad byloje nėra duomenų apie tai, jog ieškovai teikė priteistą išlaikymą vaikams. Tiek globos centro darbuotojai, tiek nepilnamečis A. U. teismo posėdžio metu neginčijo, kad ieškovai pandemijos metu siuntė vaikams siuntinius. Ieškovas V. M. paaiškino, kad atskaičius mokesčius ir tai, ką išskaito antstoliai, vykdydami vykdomąsias bylas, jam pragyvenimui lieka apie 600–700 Eur, o to, kaip sutuoktiniai planuoja grąžinti visas susidariusias skolas, paaiškinti negalėjo. Ieškovai kartu su dar viena dukterimi gyvena nedideliame bendrabučio tipo kambaryje. Šiame kambaryje yra daug daiktų, jame trūksta tvarkos. Ieškovai negalėjo atsakyti, kaip užtikrins tinkamas vaikų gyvenimo sąlygas minėtame kambaryje, o paaiškino, kad dėl didesnio būsto nuomos ar kėlimosi gyventi į kaimą spęs po to, kai teismas leis vaikams grįžti į šeimą. Taigi, teismo vertinimu, bylos nagrinėjimo metu sutuoktiniai negali tinkamai užtikrinti vaikų pamatinės teisės į būstą.
16. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad ieškovė nepateikė įrodymų, kaip pasikeitė jos elgesys nuo 2020 m. vasario mėnesio, kai buvo apribota tėvų valdžia. Iš byloje esančių protokolų matyti, kad iki šiol ieškovė ir jos sutuoktinis būdami neblaivūs grasina globos centro darbuotojams, nepagarbiai su jais kalbasi ir kelia nerimą vaikams. Teismo posėdžio metu ieškovės sutuoktinis buvo agresyviai nusiteikęs, šaukė užduodamas klausimus atsakovo darbuotojams, aiškino, kad „vaikus jau norėjo iš ten išsivežti, bet tiek to, darys viską teisėtai“. Per apklausą nepilnamečis A. U. patvirtino, kad su motina norėtų gyventi, bet su patėviu santykiai būna „visokie“, nes patėvis kartais šaukia ant jo, jėdu nesusikalba. Teisėjui paklausus apie tai, kaip mano, kokie santykiai būtų su patėviu apsigyvenus kartu, vaikas negalėjo atsakyti.
17. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė į individualius trijų nepilnamečių vaikų – A. U. (gim. *(duomenys neskelbtini)*), O. M. (gim.

(*duomenys neskelbtini*)), P. M. (gim. (*duomenys neskelbtini*)) – poreikius, jų amžių ir vystymąsi. A. U. patenkintas buvimu centre, gerai sutaria su atsakovo darbuotojais, vaikas ypatingų specialiųjų poreikių neturi, tačiau jam nerimą ir stresą nuolat kelia nepastovus tėvų elgesys, pasitaiko atvejų, kai vaikas su jais apskritai nenori kontaktuoti. Tuo tarpu O. M. ir P. M. turi specialiųjų poreikių – jiems nustatytas raidos sutrikimas, atsakovo darbuotojai deda daug pastangų, kad šie vaikai jaustųsi reikalingi, gebėtų tinkamai reikšti savo mintis ir jausmus. Atsakovo darbuotojai nuolat kontaktuoja su vaikų ugdymo įstaigomis, domisi jų raida. Teismas vertino, kad O. M. ir P. M. reikalinga speciali priežiūra, kurios šiuo metu ieškovė jiems negali suteikti.

18. Apeliacinės instancijos teismas priėjo prie išvados, kad vien tai, jog ieškovai pareiškė norą susigrąžinti vaikus ir juos auginti, nesudaro pagrindo spręsti, kad jie galės tinkamai rūpintis savo vaikais, vykdyti savo, kaip tėvų, pareigas, stengtis patenkinti vaikų nuolatinius kasdienius poreikius, sudaryti saugią aplinką jiems augti. Ieškovė neįrodė, kad jos šeimoje šiuo metu yra iš esmės pasikeitusi situacija ir požiūris į vaikų auklėjimą, taip pat nepaneigė, kad šeimoje vis pasikartoja tie patys epizodai, kurie nesudaro vaikams saugios aplinkos (piktnaudžiavimas alkoholiu, nepakankamas bendradarbiavimas su specialistais, netinkamos gyvenimo sąlygos daugiavaikėi šeimai), todėl nėra pagrindo daryti išvadą, kad ieškovė galės tinkamai auklėti vaikus.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai

19. Kasaciniu skundu ieškovė K. M. prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 28 d. nutartį ir Vilniaus regiono apylinkės teismo 2021 m. birželio 7 d. sprendimą bei perduoti bylą nagrinėti iš naujo. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

- 19.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė [CK 3.181 straipsnio](#) 1 dalį, nes padarė išvadą, kad nėra sąlygų panaikinti ieškovei motinos valdžios apribojimą dėl atsakomybės ir socialinių įgūdžių stokos, alkoholio vartojimo problemų ir elementarių buitinių sąlygų išlaikyti didesni vaikų skaičių nebuvimo. Pagrindinės priežastys, dėl kurių apribota ieškovės motinos valdžia, buvo piktnaudžiavimas alkoholiu, nesirūpinimas vaikais. Teismas nevertino ieškovės elgesio pasikeitimo: byloje nėra duomenų, kad ji vartoja alkoholį, ji pagimdė ir tinkamai augina bei prižiūri kūdikį, pagal savo galimybes bendrauja su atskirtais vaikais. Teismai neįvertino aplinkybių, sunkinančių jos bendravimą su vaikais (karantino įvedimas, aplinkybė, kad ieškovė augina kūdikį). Byloje nėra duomenų, kad ieškovė nesidomi vaikais, nėra paneigtos aplinkybės, kad ji skambino globos įstaigai ir teiravosi apie vaikų sveikatos būklę, mokymąsi. Teismų išvados, kad ieškovė neva vartoja alkoholinius gėrimus, yra pagrįstos vien atsakovo surašytais protokolais, kurie negali būti laikomi tinkamais įrodymais byloje. Nuo motinos valdžios apribojimo pradžios nėra užfiksuotas nė vienas ieškovės neblaivumo atvejis. Todėl teismai turėjo padaryti išvadą, kad išnyko aplinkybės, dėl kurių ieškovei buvo apribota motinos valdžia.
- 19.2. Apeliacinės instancijos teismas padarė neteislingą išvadą, kad ieškovės lankytos socialinių ir motinystės įgūdžių programos šioje byloje neįrodo jos stabilaus elgesio ir kad byloje ieškovė turėjo pateikti tokius įrodymus, iš kurių būtų matyti, kad jos elgesys yra pasikeitęs šiuo metu. Tokio pobūdžio bylose teismas turi būti aktyvus, todėl nepagrįstas teismo teiginys dėl ieškovės pareigos pateikti įrodymus, pagrindžiančius jos stabilų elgesio pasikeitimą. Teismas be jokio faktinio pagrindo paneigė ieškovės pastangas keisti gyvenimo būdą.
- 19.3. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nurodė, kad ieškovė negali tinkamai užtikrinti vaikų pamatinės teisės į būstą, nes su dukterini gyvena nedideliame bendrabučio tipo kambaryje. Šeima turi galimybę, sugrąžinus vaikus, gyventi ieškovei priklausančiame name Vilniaus rajone, kur yra visos vaikų poreikiams užtikrinti reikiamos sąlygos. Be to, tokia apeliacinės instancijos teismo nutartis neatitinka Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) praktikos tokio pobūdžio bylose, kur nurodyta, kad finansiniai sunkumai savaime negali būti laikomi pakankamu pagrindu spręsti dėl tėvų valdžios apribojimo, nesant kitų svarių pagrindų (2020 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Y. I. prieš Rusijos Federaciją*, peticijos Nr. 68868/14, 91 punktą).
20. Atsakovas BĮ Vilniaus rajono šeimos ir vaiko gerovės centras atsiliepimu į kasacinį skundą prašo atmesti kasacinį skundą ir palikti nepakeistą Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 28 d. nutartį. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 20.1. Ieškovė periodiškai lanko savo tris vaikus, gyvenančius atsakovo Bendruomeniniuose vaikų globos namuose, skambina vyresniajam sūnui telefonu, tačiau ryšys su vaikais nėra pakankamas, nes nenustatyta aplinkybių, patvirtinančių atsakovės motyvą ir sugebėjimą tinkamai rūpintis vaikais. Vien ieškovės noro nepakanka ir jis negali sudaryti pagrindo grąžinti vaikų asmeniui, nededančiam pastangų ir noro būti su vaikais, jais tinkamai rūpintis ir užauginti. Ieškovė nevykdo Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 31 straipsnio 9 dalyje nustatytos pareigos, nes nebendradarbiauja su atsakovo darbuotojais ir specialistais, nepasiteirauja apie emocinius vaikų poreikius, jų sveikatą ar raidos pokyčius, nesidomi vaikų ugdymo procesu.
- 20.2. Atsakovas pateikė teismams visus turimus įrodymus dėl tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu ir šiuos įrodymus teismai įvertino įstatymo nustatyta tvarka. Ieškovė kartais siunčia vaikams siuntinius, bet jų turinys neatitinka vaikų poreikių, dėl to galima daryti prielaidą, kad ieškovė nesupranta, kokie yra vaikų poreikiai ir interesai. Nagrinėdami, kaip ieškovai pakeitė gyvenimo būdą, teismai pagrįstai konstatavo, kad vaikų tėvai vis dar yra nepakankamai pasirengę rūpintis savo vaikais, neįgijo pakankamai socialinių įgūdžių, nepakankamai stengėsi sukurti šeimos aplinką (emocinę, psichologinę, materialią ir kt. prasmėmis). Be to, tėvai neteikė vaikams priteisto išlaikymo.
- 20.3. Ieškovė negalėtų užtikrinti vaikų teisės į tinkamą būstą. Dar prieš kreipdamasi į teismą dėl tėvų valdžios apribojimo panaikinimo ieškovė turėjo sudaryti vaikams saugią, jų visapusiškam ir harmoningam vystymuisi tinkamą aplinką, o ne bylos nagrinėjimo metu aiškinti, kaip ir kokiomis priemonėmis ji pagerins savo gyvenimo sąlygas, jeigu teismas patenkins jos ieškinį.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo ribų

21. Nagrinėjamoje byloje kasacinį skundą pateikė ieškovė – vaikų motina ir nepateikė ieškovas – judviečių vaikų tėvas, jis kartu yra ir ieškovės vyriausiojo vaiko A. U. tėvis. Ieškovė prašo panaikinti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimą ir nutartį, kuriais netenkintas ieškinys dėl tėvų valdžios laikino apribojimo panaikinimo. Ieškovė kasaciniu skundu nesutinka su jos, kaip vieno iš tėvų, valdžios apribojimo tolesniu tęsimu ir teigia, kad iš esmės pasikeitė jos elgesys ir dėl to išnyko aplinkybės, dėl kurių ieškovei buvo apribota motinos valdžia.

Ieškovės kasaciniame skunde nepateikta argumentų dėl ieškovo – vaikų tėvo – valdžios apribojimo panaikinimo. Ieškovė negaliota pateikti kasacinio skundo ieškovo vardu. Kasacinį skundą surašęs ir pateikęs advokatas Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos Vilniaus skyriaus 2021 m. lapkričio 9 d. sprendimu „Dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo“ yra paskirtas atstovauti ieškovės interesams.

22. Kai byloje dėl tėvų valdžios apribojimo kasacinį skundą paduoda vienas iš tėvų, negaliojantis atstovauti kito tėvo, teismas sprendžia dėl pateiktus kasacinį skundą vieno iš tėvų valdžios apribojimo klausimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-182-781/2022](#), 39 punktas).
23. Remdamasi nurodytais argumentais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad klausimas dėl ieškovo, kaip tėvo, valdžios apribojimo nepanaikinimo apeliacinės instancijos teismo nutartimi teisėtumo kasacine tvarka nespėjusias. Kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu ([CPK 353 straipsnio](#) 1 dalis). Kasacinio nagrinėjimo dalykas yra ieškovės – vaikų motinos – valdžios laikino apribojimo panaikinimas.

Dėl laikino tėvų valdžios apribojimo panaikinimo sąlygų

24. Konstitucijos 38 straipsnio 2, 6 dalyse įtvirtinta, kad tėvai yra atsakingi už savo vaikų auginimą ir auklėjimą, jų išlaikymą iki pilnametystės, o valstybės pareiga – pagal išgales teikti paramą šeimoms, auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose. Vaiko teisė į šeimos ryšius yra pirmojo lygio teisė, kadangi šeimoje nuo pirmųjų vaiko gimimo dienų ugdomos jo vertybės, elgesio normos, patenkinami esminiai vaiko meilės, saugumo, savitvės, savirealizacijos bei kiti poreikiai.
25. Vaiko teisė į šeimos globą ir priežiūrą bei šeimos ryšius laikoma viena plačiausiai tarptautinės bendrijos pripažįstamų vaiko teisių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-314-378/2021](#), 32 punktas). Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 9 straipsniu, valstybės dalyvės užtikrina, kad vaikas nebūtų išskirtas su savo tėvais prieš jų norą, išskyrus tuos atvejus, kai kompetentingi organai, vadovaudamiesi teismo sprendimu ir taikytiniais įstatymais, atitinkama tvarka nustato, kad toks atskyrimas yra būtinas vaiko interesams.
26. [CK 3.155 straipsnio](#) reglamentuojančio tėvų valdžios turinį, 2 dalyje nustatyta, kad tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaiką, rūpintis jo sveikata, išlaikyti, sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiskam gyvenimui visuomenėje. Susiklosčius nepalankioms aplinkybėms, dėl kurių vaiko tėvai ar vienas iš jų negali gyventi su vaiku ir juo rūpintis, gali būti priimtas sprendimas atskirti vaiką nuo tėvų ar vieno iš jų ([CK 3.179 straipsnis](#)), o vengiant vykdyti savo pareigas, taikomas tėvų valdžios apribojimas ([CK 3.180 straipsnis](#)).
27. Kai tėvai (tėvas ar motina) vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaikais, teismas gali priimti sprendimą dėl laikino ar neterminuoto tėvų (tėvo ar motinos) valdžios apribojimo ([CK 3.180 straipsnio](#) 1 dalis). Kasacinio teismo praktikoje aiškinant šią teisės normą konstatuota, kad tėvų valdžia gali būti apribota nustačius bent vieną iš [CK 3.180](#) straipsnio 1 dalyje nurodytų aplinkybių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-95/2009](#); 2013 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-7-114/2013](#)). Tėvų valdžios laikinas ar neterminuotas apribojimas gali būti panaikinamas, jei įrodoma, kad tėvai (tėvas ar motina) pakeitė savo elgesį ir gali auklėti vaiką, ir jei tėvų valdžios apribojimo panaikinimas neprieštarauja vaiko interesams ([CK 3.181](#) straipsnio 2, 6 dalys).
28. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad vaiko perdavimas globai turėtų būti laikomas laikina priemone, kurios taikymas turėtų būti sustabdytas, kai tik aplinkybės leidžia tai padaryti. Nustačius, kad nebeliko pagrindo taikyti priemones, ribojančias šeimos ryšius, valstybė turi iš esmės veikti taip, kad šie ryšiai galėtų plėtotis, irintis priemonių, kurios leistų išskirtiems tėvui (motinai) ir vaikui vėl būti kartu (1989 m. birželio 22 d. sprendimas byloje *Eriksson prieš Švediją*, peticijos Nr. 11373/85, 71 punktas; 1992 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Olsson prieš Švediją* (Nr. 2), peticijos Nr. 13441/87, 90 punktas; kt.).
29. Tėvų valdžios apribojimo panaikinimas turi apsaugoti geriausius vaiko interesus. EŽTT praktikoje geriausių vaiko interesų apsvaistymas yra dvejopo pobūdžio: pirmą, reikia užtikrinti, kad vaikas augtų sveikoje aplinkoje ir tėvas (motina) negaliintis priemonių, kurios pakenktų vaiko sveikatai, raidai, ir, antra, turi būti užtikrintas vaiko ryšių su šeima palaikymas (išskyrus tuos atvejus, kai paaiškėjo ypatingas šeimos netinkamumas), nes šių ryšių suvaržymas reiškia vaiko atskyrimą nuo jo šaknų (2012 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje *Pontes prieš Portugaliją*, peticijos Nr. 19554/09, 79 punktas).
30. Spręsdami dėl tėvų valdžios apribojimo ir teisės į šeimos gyvenimą suvaržymo, nacionaliniai teismai turi išsamiai įvertinti visą šeimos situaciją ir visas susijusias aplinkybes, ypač faktines, emocines, psichologines, materialines, medicininio pobūdžio aplinkybes, ir atlikti subalansuotą ir pagrįstą kiekvieno asmens interesų vertinimą, siekdami nustatyti, koks sprendimas būtų geriausias vaikui (2020 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Y. I. prieš Rusiją*, peticijos Nr. 68868/14, 78 punktas). Tokios priemonės kaip tėvų valdžios apribojimas gali būti taikomos tik išimtiniais atvejais (angl. *exceptional circumstances*) ir pateisinamos, jei jos yra motyvuojamos geriausių vaiko interesų užtikrinimu (*ten pat*, 82 punktas). Vien aplinkybės, kad pareiškėjas neturi darbo ir turi finansinių sunkumų, nėra pagrindas spręsti dėl tėvų valdžios apribojimo, nesant kitų pagrįstų priežasčių (*ten pat*, 91 punktas; 2016 m. kovo 29 d. sprendimas byloje *Kocherov ir Sergejeva prieš Rusiją*, peticijos Nr. 16899/13, 119 punktas). Faktas, kad vaikas gali būti atiduotas į jo ugdymui palankesnę aplinką, negali pateisinti vaiko paėmimo iš biologinių tėvų globos (2009 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *Amanalachioai prieš Rumuniją*, peticijos Nr. 4023/04, 86 punktas; 2006 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Wallova ir Walla prieš Čekiją*, peticijos Nr. 23848/04, 71 punktas). Taigi, turi egzistuoti kitos aplinkybės, pagrindžiančios tokios griežtos priemonės būtinumą, pavyzdžiui, šeimoje vaiko patiriamos psichinės, fizinės sveikatos problemos, mokymosi sutrikimai, emociniai sutrikimai dėl tėvų piktnaudžiaujančio elgesio ar seksualinės prievartos, tėvų psichinė būklė, kelianti nerimą, ar pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-7-114/2013](#)). Nurodyti šeimos gyvenimo bei geriausių vaiko interesų apsaugos standartai yra aktualūs ir sprendžiant klausimą dėl jau paskirto tėvų valdžios ribojimo panaikinimo.
31. Sprendžiant dėl tėvų valdžios apribojimo panaikinimo, turi būti įvertinama, kaip pasikeitė teisiškai reikšmingos aplinkybės nuo teismo sprendimo dėl tėvų valdžios apribojimo priėmimo iki pateikto prašymo panaikinti tėvų valdžios apribojimą (pakeisti jį laikinu apribojimu) nagrinėjimo teisme. Tokiu atveju vertinama, ar pasikeitusios aplinkybės leidžia spręsti, kad pagrindai, dėl kurių buvo taikytas tėvų valdžios apribojimas, išnyko (visiškai ar iš dalies), kaip pasikeitė tėvų elgesys, ar teigiami pokyčiai yra stabilūs ir apima visas sritis bei rodo jų galimybes tinkamai auklėti ir auginti vaiką, juo rūpintis, užtikrinti geriausius vaiko interesus. Tokios aplinkybės turi būti ne pavienės (epizodiškos), o pakankamai stabilios, pagrindžiančios tėvų valdžios ribojimo panaikinimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-251-916/2021](#), 20 punktas).
32. Kasacinis teismas taip pat yra nurodęs, kad geriausių vaiko interesų prioriteto principo turinys yra atskleidžiamas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 punkte. Taikant šį principą, turi būti remiamasi konkrečia individualaus vaiko situacija, vertinant ir nustatant, kas naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje, atsižvelgiant į vaiko nuomonę, jo identitumą, šeimos aplinkos ir šeimos ryšių išsaugojimą ir santykių palaikymą, vaiko poreikių, atitinkančių jo amžių, vystymąsi, gebėjimus ir brandą bei užtikrinančių tinkamą vaiko raidą, tenkinimą, fizinį ir psichinį saugumą, vaiko teisės į sveikatą ir mokslą užtikrinimą bei kitus vaiko poreikius. Vaikui turi būti teikiama tokia apsauga, kokios reikia jo gerovei, taikant visą įmanomą koordinuotą kompleksinę pagalbą. Atsižvelgiant į Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 punkte įtvirtintą reglamentavimą, darytina išvada, kad geriausi vaiko interesai kiekvienu atveju nustatomi individualiai, įvertinant, kas naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-

33. Sprendžiant tėvų valdžios apribojimo klausimą, vertintinos aplinkybės, apibūdinančios tėvų pareigų vykdymą aktualiu (sprendimo priėmimo) laikotarpiu, ne pavieniai, bet nuosekliai pasikartojantys veiksmai, o peržiūrint priimtą teismo procesinį sprendimą instancinė tvarka, yra analizuojama, ar byla nagrinėjęs teismas nustatė visas reikšmingas aplinkybes ir ar jų pagrindu priėmė pagrįstą ir teisėtą sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-310-915/2015). Atsižvelgiant į tai, nagrinėjant bylą apeliacine tvarka turi būti vertinama, ar pirmosios instancijos teismas priėmė pagrįstą sprendimą apriboti tėvų valdžią (ar jos neapriboti) konkrečioje byloje pagal tuo metu nustatytas bylos aplinkybes, o nagrinėjant bylą teisme aktualiu (esamu) laikotarpiu, turėtų būti nustatomi stabilūs, visas sritis apimančios pokyčiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-514-378/2020, 32 punktas). Šios taisyklės taikomos ir teismui sprendžiant klausimą dėl tėvų valdžios apribojimo panaikinimo.
34. Kasaciname skunde ieškovė teigia, kad pagrindinės priežastys, dėl kurių apribota ieškovės motinos valdžia, buvo piktnaudžiavimas alkoholiu, nesirūpinimas vaikais, tačiau, nusprenddamas nepanaikinti tėvų valdžios apribojimo, apeliacinės instancijos teismas nevertino ieškovės elgesio pasikeitimo: byloje nėra duomenų, kad ji vartoja alkoholį, ji pagimdė ir tinkamai augina bei prižiūri dukterį V., gim. (*duomenys neskelbtini*), pagal savo galimybes bendrauja su atskirtais vaikais, lankė socialinių ir motinystės įgūdžių programas, ieškovė gyvena su dukterimi išsinuotamame vieno kambario bute, o finansiniai sunkumai savaime negali būti laikomi pakankamu pagrindu spręsti dėl tėvų valdžios apribojimo, nesant kitų svarių pagrindų.
35. Pirmosios instancijos teismas sprendime pažymėjo, kad ieškovai tėvai iš dalies pakeitė savo elgesį, tačiau tik minimaliai, ieškovų elgesys ir požiūris į vaikų auklėjimą iš esmės nepasikeitė arba pasikeitė labai nežymiai, todėl teismas darė labiau tikėtiną prielaidą, kad ieškovai ir toliau piktnaudžiauja alkoholiu, o jų namuose vaikams nėra saugu augti. Apeliacinės instancijos teismas nutartyje įvertino, kad nėra pagrindo daryti išvadą, jog ieškovė galės tinkamai auklėti vaikus, nes ieškovai kartu su dukterimi gyvena nedideliame bendrabučio tipo kambaryje (Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos Vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovas posėdyje nurodė, kad ieškovų butas yra 16 kv. m), jie negali tinkamai užtikrinti šiuo metu atskirtų vaikų teisės į būstą; ieškovė nepateikė įrodymų, kaip pasikeitė jos elgesys nuo 2020 m. vasario mėnesio, kai tuo metu buvo apribota tėvų valdžia, taip pat kad ieškovės šeimoje būtų iš esmės pasikeitusi situacija ir požiūris į vaikų auklėjimą, be to, ieškovė nepaneigė, kad šeimoje vis pasikartoja tie patys epizodai, kurie nesudaro vaikams saugios aplinkos (piktnaudžiavimas alkoholiu, nepakankamas bendradarbiavimas su specialistais, netinkamas gyvenimo sąlygos daugiavaikėi šeimai).
36. Pirmiau minėta, kad EŽTT jurisprudencijoje įtvirtintas bendrasis principas, jog finansiniai sunkumai savaime negali būti laikomi pakankamu pagrindu spręsti dėl tėvų valdžios apribojimo, nesant kitų svarių priežasčių (nutarties 27 punktas). EŽTT praktikoje taip pat dažnai pabrėžiama, kad nacionaliniai teismai turėtų detalai nagrinėti su įrodymų tyrimu susijusius klausimus tėvų valdžios ribojimo byloje, atlikti išties detalų situacijos tyrimą, vengti abstrakčių vertinimų, spręsti įrodymų prieštaros problemas, siekti nepriklausomo pobūdžio įrodymų gavimo, vertinti realią situaciją, pasikeitimus, įvykusius po vaikų paėmimo, ar jie gali būti laikomi „nuoširdžiomis pastangomis“ keisti situaciją, aptarti socialinės paramos galimybes ir pan. (2020 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Y. I. prieš Rusiją*, peticijos Nr. 68868/14; 2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *N. P. prieš Moldovą*, peticijos Nr. 58455/13). Analizuodamas sprendimų priėmimo proceso kokybę, EŽTT ne tik nagrinėjo tai, kaip pareiškėja galėjo pristatyti savo poziciją byloje, kiek liudytojų išklaudyta, bet ir tai, ar nacionalinių teismų išvados buvo grįstos *pakankamais įrodymais* (angl. *based on adequate evidence*) (2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *N. P. prieš Moldovą*, peticijos Nr. 58455/1369).
37. Šios kategorijos bylas nagrinėjantis teismas turi teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia, jeigu, jo nuomone, tai yra būtina siekiant teisingai išspręsti bylą ([CPK](#) 376 straipsnio 1 dalis). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad teismas, nagrinėdamas prašymą, susijusį su tėvų valdžios apribojimu, turi būti aktyvus, įvertinti reikšmingų faktinių aplinkybių visumą, siekdamas nustatyti, ar tėvų valdžios ribojimo (ar ribojimo panaikinimo) taikymas yra pagrįstas ir atitinka geriausių vaiko interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-251-916/2021, 16 punktas). Įstatymų leidėjas šeimos bylą nagrinėjančiam teismui suteikia galimybę veikti aktyviai, savo iniciatyva rinkti įrodymus, jei to reikia bylai teisingai išspręsti ([CPK](#) 376 straipsnio 3, 4 dalys) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-207-378/2021, 48 punktas).
38. Teismui sprendžiant dėl galimybės panaikinti tėvų valdžios apribojimą, būtina dėl kiekvieno iš tėvų atskirai nustatyti tėvo ir motinos elgesį, jo pasikeitimą po vaikų atskyrimo, ne apibendrintai daryti išvadas dėl tėvų (ne)pasirengimo prisiimti ir vykdyti tėvų teises ir pareigas, o remtis nustatytais aplinkybėmis, konkrečiais duomenimis, rodančiais tai, ar padarė ir kokią pažangą kiekvienas iš tėvų tam, kad galėtų auklėti vaikus, jais rūpintis. Vaikų tėvas ir motina yra asmeniškai atsakingi už vaikus, todėl teismas, sprenddamas tėvų valdžios apribojimo panaikinimo klausimą, turėtų tirti ir vertinti įrodymus kiekvieno iš tėvų atžvilgiu bei konkrečiai pasisakyti apie kiekvieną iš tėvų.
39. Teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentais, kad pirmosios instancijos teismas, apibendrintai sprenddamas dėl abiejų tėvų, nekonkretizavo ir neindividualizavo motinos padėties, jos elgesio pasikeitimų nuo 2020 m. vasario mėnesio, kai buvo apribota tėvų valdžia. Šios klaidos iš esmės neištaisė ir apeliacinės instancijos teismas. Teismai, nustatydami motinos elgesio pasikeitimą, turi ištirti ir įvertinti, ar tokį elgesio pasikeitimą rodo nuolatiniai, pasikartojantys veiksmai, atskleidžiantys rūpinimąsi šeimos poreikiais, reikalais, ir ar toks pasikeitimas yra tvarus (nutarties 31 punktas). Teisėjų kolegija nurodo, kad tėvų elgesys turi pasikeisti ne epizodiškai, bet teigiami pokyčiai turi būti stabilūs ir apimti visas sritis: rūpinimąsi vaikų sveikata, auklėjimą, bendravimą su pedagogais, alkoholio vartojimo problemų sprendimą, švarios ir tvarkingos namų aplinkos sukūrimą ir t. t. Teisėjų kolegija pažymi, kad esant poreikiui teismas turi teisę spręsti dėl teismo ekspertizės dėl motinos emocinės brandos, gebėjimų ir motyvacijos, susijusios su vaikų auginimu, priklausomybės problemomis, įvertinimo paskyrimo.
40. Nors nuo Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. vasario 4 d. sprendimo apriboti tėvų valdžią praėjo neilgas laiko tarpas, teismai nesiaiškino, netyrė ir nevertino, ar tai, kad nuo tėvų valdžios apribojimo praėjus dvejiems metams nefiksuota tėvų tarpusavio konfliktų ir nėra neigiamų motiną charakterizuojančių duomenų, rodo motinos pažangą, elgesio pasikeitimą, ar motina savo veiksmais rodo tam tikrą brandą ir atsakomybę. Taip pat teismai netyrė ir nevertino, ar tai, kad byloje nėra duomenų apie tai, jog tėvai netinkamai augintų dukterį V. M., gim. (*duomenys neskelbtini*), negalėtų rodyti jų galėjimo auklėti šį vaiką ir potencialaus galėjimo auklėti kitus turimus vaikus ([CK 3.181 straipsnio](#) 2 dalis). Kita vertus, teismai netyrė ir nevertino motinos požiūrio ir elgesio ir dėl kitų dviejų vaikų – O. M. ir M. M., dėl kurių ieškovės, motinos, valdžia taip pat yra laikinai apribota, nors nagrinėjamoje byloje ji ir nereikškia reikalavimo panaikinti šio valdžios apribojimo.
41. Iš byloje nustatytų aplinkybių matyti, kad nuo teismo sprendimo apriboti tėvų valdžią išliko vaikų ir tėvų emocinis ryšys, bendravimas, vyriausiasis vaikas A. nuolat reiskė norą grįžti gyventi pas tėvus, jo bendravimas su motina vyko visą nepertraukiamą laiką. A. buvo išklaustas psichologo ir pirmosios instancijos teismo posėdyje, pagal anžijų (gimęs (*duomenys neskelbtini*)) jo raida normali, jis rodo norą būti savarankiškas, atsakingai žiūri į gyvenimą, norėtų grįžti pas motiną į šeimą. Išsamesnis vyriausiojo vaiko nuomonės svarbos aptarimas taip pat prisidėtų prie individualizuoto požiūrio į šeimos situaciją užtikrinimo.
42. Pirmosios instancijos teismas sprendime nurodė, kad tėvai piktnaudžiauja alkoholiu, tačiau neargumentavo, kokie konkrečiai įrodymai rodo būtent motinos piktnaudžiavinimą alkoholiu. Byloje teismai pažymėjo ieškovo alkoholio vartojimą, priklausomybę, esant įrodymams, kad ieškovas vairavo automobilį būdamas neblaivus, tačiau byloje neatskleistas šios problemos mastas dabartiniu metu ir galimas žalingas poveikis vaikų interesams tokiu atveju, jei vaikai apsigyventų kartu su tėvais, nenustatyta, ar tokiu atveju tėvai, ypač motina, tikrai negalėtų ar nepajęgtų užtikrinti vaikams teisės augti saugioje aplinkoje.
43. Nors byloje buvo nurodyta aplinkybė, kad motina, mirus seneliui, kuris buvo namo savininkas, ketina priimti palikimą ir taip įgyti nuosavybės teises į dalį to namo, kuriame galės gyventi kartu su vaikais, tačiau šios aplinkybės realumo teismai netyrė, dėl jos nepasisakė, tiesiog konstatavo, kad ieškovai neužtikrina vaikams tinkamo būsto.

44. Be to, teisėjų kolegija pažymi, kad teismas, sprenddamas, ar yra pagrindas panaikinti motinos valdžios apribojimą, turi įvertinti ir motinos galimybes įgyvendinti savo kaip motinos valdžią vaikų atžvilgiu valstybės institucijoms motinai suteikiant reikiamą pagalbą ir patarimus.
45. EŽTT yra nurodęs, kad valdžios institucijų vaidmuo socialinės rūpybos srityje yra padėti sunkumų patiriantiems asmenims, suteikti jiems patarimų, kaip įveikti sunkumus; pažeidžiamų asmenų atveju valdžios institucijos turi išlikti ypač budrios ir užtikrinti didesnę apsaugą (2008 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje *Saviny prieš Ukrainą*, peticijos Nr. 39948/06, 57 punktą; 2013 m. birželio 18 d. sprendimas byloje *R.M.S. prieš Ispaniją* peticijos Nr. 28775/12, 86 punktą). Socialinės rūpybos įstaigų paskirtis yra padėti žmonėms, susiduriantiems su sunkumais, neturintiems reikiamų žinių apie socialinio aprūpinimo sistemą, nukreipti jų pastangas ir patarti jiems, greta kitų dalykų, dėl socialinių pašalpų, dėl galimybių gauti socialinį būstą arba kitų priemonių, siekiant įveikti jų sunkumus. Institucijos turėtų stebėti pareiškėjų buities ir higienos sąlygas ir patarti, kokių žingsnių imtis, kad padėtis pagerėtų ir būtų rastas problemų sprendimas (2006 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Wallova and Walla prieš Čekiją*, peticijos Nr. 23848/04, 73–76 punktai).
46. EŽTT praktika suponuoja, kad valstybė, veikdama per socialines tarnybas, turi pasiūlyti adaptacines priemones ieškovams, bet jų taikymas turi priklausyti nuo to, ar šeima pasiryžusi bendradarbiauti su įstaigomis. Teismai netyrė, ar socialinės tarnybos veikė dėdamos pastangas suteikti ieškovams deramą pagalbą, ar jos informavo ir kada ieškovus apie galimybę išsinuomoti didesnę butą ar gauti savivaldybės socialinį būstą, įsidarbinti, gauti socialines pašalpas nepasiturintiems asmenims, gauti maisto daivinius ir daiktus per savivaldybės seniūniją, nevyriausybinės organizacijas, ar teikė patarimus dėl kasdienių buities rūpesčių. Teismai turėtų įvertinti, ar motinos galėjimo auginti vaikus kliūtys nulemtos jos pačios negebėjimo ar nenoro suteikti vaikui reikalingą rūpinimąsi (užtikrinti vaikui tinkamos mitybos, aprangos, higienos, sveikatos apsaugos, emocinių poreikių, ugdymo ir socialines sąlygas), ar materialinio nepritekliaus, kurį galima palengvinti gavus atitinkamą finansinę ir socialinę paramą ir konsultacijas. Tiesa, pažymėtina, kad valstybės pozityviosios pareigos teikiant įvairią pagalbą tokiems pažeidžiamiems asmenims, siekiant suvienyti jų šeimą, nėra beribės: pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio reikalavimus tereikia imtis žingsnių, kurių galima pagrįstai reikalausti; be to, tokie asmenys taip pat turi rodyti pasiryžimą keistis (žr., pvz., 2011 m. gegužės 31 d. sprendimą byloje *R. ir H. prieš Jungtinę Karalystę* peticijos Nr. 35348/06, – socialinės apsaugos institucijos ėmėsi visų būtinų žingsnių, kad suteiktų motinai, kenčiančiai nuo alkoholizmo, profesionalų ir ekspertų pagalbą, tačiau motinos alkoholizmo atkryčiai ir smurtas šeimoje pasikartodavo nuolat).
47. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad byloje būtina aiškintis daug reikšmingų faktinių aplinkybių, dėl ko buvo neatskleista bylos esmė. Faktinių aplinkybių nustatymas ir ištirimas atliekamas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose. Kasacinis teismas sprendžia teisės klausimus ir yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių (CPK 353 straipsnio 1 dalis). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai procesinių sprendimų išvadų nepagrindė, tinkamai nemotyavo priimtų sprendimų, t. y. jų nepagrindė faktiniais ir teisiniais argumentais (CPK 270, 331 straipsniai). Dėl ydingo proceso, bylos esmės neatskleidimo konstatuojami esminiai proceso teisės normų pažeidimai, kurie negali būti pašalinti apeliacinės instancijos teisme, todėl yra pagrindas panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuri palikta nepakeista pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis, kuria atmetas ieškinio reikalavimas panaikinti ieškovės K. M., motinos, valdžios apribojimą nepilnamečiams vaikams A. U., O. M. ir P. M. bei nustatyti vaikų gyvenamąją vietą, taip pat panaikinti nurodytą pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį, ir perduoti šią bylos dalį iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui (CPK 360 straipsnis).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

48. Kasaciniam teismui nusprendus, kad byla perduotina pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas spresti šiam teismui. Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 21 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, šioje byloje kasaciniame teisme patirta 8,82 Eur tokio pobūdžio bylinėjimosi išlaidų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 360 ir 362 straipsniais,

nutaria:

Panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 28 d. nutarties ir Vilniaus regiono apylinkės teismo 2021 m. birželio 7 d. sprendimo dalį, kurią atmetas ieškinio reikalavimas panaikinti ieškovės K. M., motinos, valdžios apribojimą nepilnamečiams vaikams A. U., O. M. ir P. M. bei nustatyti vaikų gyvenamąją vietą, ir perduoti šią bylos dalį iš naujo nagrinėti Vilniaus regiono apylinkės teismui.

Kitą Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 28 d. nutarties ir Vilniaus regiono apylinkės teismo 2021 m. birželio 7 d. sprendimo dalį palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos

Goda Ambrasaitė-Balynienė

Danguolė Bublienė

Alė Bukavinienė